

Ignacij Voje

DELEŽ HERCEGOVSKIH VLAHOV V KREDITNI TRGOVINI SREDNJEVEŠKEGA DUBROVNIKA

Posamezna vprašanja iz življenja balkanskih vlahov so privlačila pozornost starejše in mlajše generacije jugoslovanskih zgodovinarjev in etnologov.¹ Čeprav je proučevanje temeljilo na osnovi podatkov različnega karakterja (ustno izročilo, arhivski viri), smo na marsikaterih področjih še daleč od rešitve. V našem zgodovinopisju so vlahi obravnavani še vedno preveč parcijalno po posameznih področjih. Generalne slike, ki bi obsegala srednjeveško in turško obdobje, še ni. Mnoga vprašanja bo potrebno obravnavati interdisciplinarno. Med zelo pomembno področje v življenju balkanskih vlahov spada brez dvoma njihovo gospodarstvo in gospodarsko udejstvovanje.

Dubrovnik je bil v srednjem veku kreditni center za celotno balkansko zaledje. Bosenski, srbski in drugi balkanski trgovci so prihajali v Dubrovnik po trgovskih poslih. Mnogi so bili v Dubrovniku poznani kot solidni partnerji in so uživali zaupanje pri dubrovniških in tujih trgovcih. Dobivali so na kredit trgovsko robo, kredite pa so vračali ali v robi ali v denarju. Iz gradiva v specializirani seriji Historijskega arhiva v Dubrovniku, v seriji Debita notariae je razvidno, iz katerih krajev in predelov Balkana so domači trgovci stalno ali občasno gravitirali na dubrovniško tržišče. V to trgovino se postopoma vključujejo tudi vlahi. Vključevanje vlahov v kreditno trgovino Dubrovnika in udejstvovanje v trgovini nasploh, ni moglo ostati brez vpliva na spremembe v gospodarski in družbeni strukturi vlaške rodovske organizacije, na njihovo evolucijo in na socialno diferenciacijo med njimi. Ekonomska krepitev Dubrovnika v XV. stoletju, kot tudi splošen dvig trgovskega prometa v zaledju Dubrovnika ni mogel ostati brez vpliva tudi na trgovsko aktivnost hercegovskih vlahov.

Na izreden pomen gradiva v dubrovniških knjigah zadolžnic in drugih notarskih knjigah pri proučevanju trgovske dejavnosti vlahov sta opozorila v svojih razpravah in študijah Desanka Kovačević-Kojić² in Sima M. Ćirko-
vić³. Objavila sta več konkretnih podatkov. Ker vprašanje kreditnega udejstvovanja vlahov ni bilo zajeto v celoti do leta 1500, bom skušal opozoriti na nekatere posebnosti pri vključevanju vlahov v kreditno trgovino Dubrovnika.

Prve podatke o sodelovanju vlahov v kreditni trgovini imamo že iz začetka XIV. stoletja. Večje skupine od 2 do 6 vlahov se zadolžujejo pri dubrovniških

¹ Lep pregled vlaške problematike in historiografije o vlahih dobimo v razpravi Milenka S. Filipovića, Katun u našoj istoriografiji, Simpozij o srednjovekovnom katunu (održan 24. i 25. novembra 1961. g.), Naučno društvo SR BiH, Posebna izdanja knj. II, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka knj. 1, Sarajevo 1963, str. 9—14; Razprave M. S. Filipovića, J. F. Trifunosega, D. Kovačević, B. Đurđeva s simpozija so objavljene v omenjeni publikaciji »Simpozij o srednjovekovnom katunu«.

² Desanka Kovačević, Srednjovekovni katun po dubrovačkim izvorima, Simpozijum..., str. 137.

³ Sima Ćirković, Herceg Stefan Vukčić-Kosača i njegovo doba, Pos. izdanja SANU, Beograd 1964, str. 132.

plemičih v letih 1312 do 1313.⁴ Vsote, ki jih dobivajo na kredit se gibljejo med tremi in 44 perperji. Pripadnost k posameznim vlaškim katunom še ni označena, ampak se pri vseh uporablja termin »Vlachus«.

V prvi polovici XIV. stoletja zelo izstopa vlah Miloslav, ki se skupaj z Živom sinom Nikole de Boris večkrat zadolžuje pri različnih upnikih v letu 1336. Vsega skupaj dobita na kredit 204 perperje in 9 grošev.⁵

Pogostejše se vlahi vključujejo v kreditno trgovino v drugi polovici XIV. stoletja, posebno še po letu 1390, vendar je njihovo število v posameznih letih relativno majhno. Največ dolžnikov vlahov ugotovimo leta 1390 in to tri. Od 1352 do 1400 naštejemo v zadolžnicah 17 vlahov dolžnikov. Notar je njihovo pripadnost še vedno označeval s splošnim terminom »Vlachus« ali »Morovlachus«, vendar je zabeležil pri nekaterih tudi rodovsko katunsko pripadnost. Nekateri od teh vlahov pripadajo Banjanom, Kresojevičem in Drobšnjakom.⁶ Upniki teh vlahov so večinoma dubrovniški plemiči, ki so v tem obdobju zavzemali najvidnejše mesto v kreditni trgovini. Vsote, ki jih dobivajo vlahi na kredit so visoke ter segajo prek 200 dukatov oziroma perperjev.

V XV. stoletju opazimo, da se vlahi v nekaterih letih zelo intenzivno vključujejo v dubrovniško kreditno trgovino, so pa obdobja, ko med dolžniki vlahov sploh ne najdemo. To nihanje je bilo odvisno od splošnih političnih in ekonomskih razmer v dubrovniškem zaledju ter odnosov Dubrovnika s sosednjimi vladarji in fevdalci.

Iz začetka XV. stoletja so znani podatki le za obdobje od 1401 do 1405. Na obseg kreditne trgovine vpliva vojna med Dubrovnikom in bosenskim kraljem Ostojo. Leta 1403 zelo pade promet kreditne trgovine nasploh ter med dolžniki ne najdemo nobenega trgovca iz Bosne in Srbije. Šele v drugi polovici leta 1404 je registrirana prva kreditna pogodba, v kateri se kot dolžnika omenjata vlahi Stipko Budinović in Vukosav Stojković. Na kredit dobita 82 dukatov.⁷ Naslednje leto se ponovno pojavita v Dubrovniku ter se zadolžita pri Vlahu Menčetiću za 90 dukatov.⁸ Ob tej priliki je notar zabeležil da sta pripadnika »vlachi de catono Suchnich«.

Ponovno lahko sledimo vlahom v knjigah zadolžnic po letu 1427. Prvo obdobje intenzivnejšega vključevanja vlahov v dubrovniško kreditno trgovino traja do leta 1442, nato pa do leta 1450 precej pade. Čas od 1420 do 1450 smatram kot zaključeno celoto v dubrovniškem ekonomskem razvoju, ker sovpada z najintenzivnejšim obdobjem razvoja dubrovniške manufakture sukna,

⁴ Bratosclaus Brumax, HAD Aptaghi I, fol. 1 — 26. VII. 1312; Bogdanus Predisclavich, Craden Clapovich, Tisien Dobrochovich de Rudine, yperp. 4 1/2, fol. 9' — 13. X. 1312; Bratosclaus Brumax, Čivoe calegarij, yperp. 10, gros. III, fol. 13' — 13. XI. 1312; Millaticus nepos de Bubagna, Lipposclaus frater Danilli Popovich, Bratosclaus Manuevich, Dragatinus Stanislavich de Catono Bubane, yperp. 6, gros. VII, fol. 24 — 26. II. 1313; Massibradus comes de Popona, Radosclauo Craninovich, Priboe Mildraich de Branunco ... solvere Laurentio de Bubagna, yperp. 21, fol. 33' — 3. VI. 1315; Valica, Beris, Stanat Bogoe, Clap, Stepan de Catono Bocdani Plosuslich, yperp. 16, fol. 51' — 18. XII. 1313; Bellosclaus frater Pradislich de Merdilach de Catono Boiesclaus Voichna et Balle de Mernichi, yperp. 3, gros. I et fol. V, fol. 51 — 21. XII. 1313.

⁵ HAD Debita notariae, knj. II, fol. 102, 102', 113, 115, 117; upniki: Nicoletto Signolo de Venetiis, Petro de Paborra, cancelarius Pone de Stamberto.

⁶ Lucsa et Helios Vlacus de Čactano (?), Deb. not. knj. III, fol. 30 — 2. III. 1333; Pribil Mechoevich de Ragusio et Bogce Priboevich et Jurech Priboevich Vlachi, knj. VII, fol. 143' — 14. V. 1368; Milan Peruoevich, Bogdanus Puerdoevich et Bogdanus Radoslavich Morovlachus, knj. VII, fol. 148 — 24. VI. 1368; Braghien Nicholich, Vtisien eius frater et Raychus Cresoevich, knj. X, fol. 51 — 26. II. 1390; Ziuchus Cheruatnich et Goychus Predoevich, fol. 54' — 21. III. 1390; Radin Bogoevich Drobgnach, fol. 77 — 11. VII. 1390; Pricad Radossalich de Ragusio et Rachovac Simchovich Vlachus de Drobgnach, knj. XI, fol. 152 — 11. VIII. 1395; Milan Clapcich, Vlaranchus Predoevich et Vojsclaus Stressovich Vlachi de Catuno Cuthlovich, knj. IX, fol. 192 — 26. X. 1383; Mildruch Milinoevich Catunarius de Catuno Vsney Pribislau Royevich et Radouan Ginovich, fol. 218 — 11. VIII. 1383.

⁷ Ibid. knj. XII, fol. 185' — 31. VII. 1404.

⁸ Ibid. fol. 220' — 4. I. 1405.

sovpada pa tudi s ponovnim dvigom srbske države pod despoti. Dubrovnik je v tem času v glavnem v dobrih odnosih z bosensko državo. Dubrovčani okrepijo trgovske stike z državami na Balkanu, kar prispeva k zelo intenzivnemu razvoju kreditne trgovine. Obseg kreditne trgovine se izredno poveča. Pomembno vlogo v kreditni trgovini igrajo trgovci iz Bosne in Srbije, vidno mesto zavzemajo tudi vlahi.⁹

V tridesetih letih XV. stoletja obseg kreditne trgovine po vrednosti in številu sklenjenih pogodb stalno narašča. V tej gospodarski konjunkturi najdejo svoje mesto tudi vlahi. Leta 1427 sklene 6 vlahov 8 kreditnih pogodb. Zadolžijo se za 1091 perperjev in 47 dukatov.¹⁰ Ta zelo ugoden ekonomski razvoj prekinejo politični dogodki, ki so privedli celo do vojne. Radoslav Pavlovič je vpadel aprila 1430 z vojsko na dubrovniški teritorij, da bi ponovno prisvojil Konavle. Vojna, ki je trajala bolj ali manj intenzivno tri leta, je prizdejala veliko škodo dubrovniški trgovini. Pretrgane so bile namreč glavne karavanske poti.¹¹ V tem času se vlahi zelo redko omenjajo v kreditnih pogodbah. Po končani vojni se razmere ustalijo in v kreditni trgovini ne opazimo večjih nihanj do leta 1450. Delež vlahov v kreditni trgovini je izredno velik v letih 1435 in 1440. V letu 1435 je 20 vlahov sklenilo 29 kreditnih pogodb in dobilo na kredit 4140 perperjev in 617 dukatov.¹² Tudi leta 1440 je vpisal notar 18 kreditnih pogodb, v katerih se omenja 16 vlahov dolžnikov. Zadolžijo se za 5105 perperjev in 14 dukatov.¹³ V ostalih letih je bilo sklenjenih manj kreditnih pogodb, v katerih nastopajo kot dolžniki vlahi. Vrednost zadolžitve je bila precej

⁹ Ignacij Voje, *Kreditna trgovina u srednjovekovnom Dubrovniku*, Akademija n. i u. BiH, Djela knj. XLIX, Odjeljenje društvenih nauka knj. 29, Sarajevo 1976, str. 233 dalje.

¹⁰ Vochota Braichovich et Milasius Priboevich Vlachii Drobnach voivode Sandagl, yperp. 680, Deb not. knj. XIV, fol. 115' — 13. V.; Dobrilus Vochotich et Vigagn Vochotich fratres de Bobana Vlachii et Radossauus Pribisalich socii, yperp. 400, gros. IX, fol. 120' — 31. V.; Dobrilus Volchotich de Bobana Vlachus, Radossauus Pribisalich et Radochnus Radossalich fornarius, yperp. 212, gros. X, fol. 120' — 2. VI.; Dobrilus Volchotich Vlachus de Bobane, Dobrovoy Radoncich et Radivoy Radoncich fratres de Ragusio, yperp. 432, fol. 121 — 2. VI.; Allegretus Predoevichi sartor, duc. au. 47 pro pannos rassie, fol. 125' — 25. VI.; Radivoy Vochich Vlachus Drognach et Radouac Milossevich socii, yperp. 566, gros. VIII, fol. 129 — 15. VII.; Dobrilus Vochotich Vlachus de Bobana, yperp. 57, gros. VI, fol. 129 — 15. VII.; Vochota Braichovich Vlachus Drognach homo voivode Sandagl et Pribia Bieleovich et Milas Priboevich, yperp. 356, gros. IX, par. XV, fol.

¹¹ Ciro Truhelka, *Konavoski rat (1430—1433)*, GZM, sv. XXIX, Sarajevo 1917, str. 146—211; Aleksa Ivič, *Radosav Pavlovič veliki vojvoda Bosenski*, Letopis Matice srpske, god. LXXXIII, knj. 246, sv. VI, Novi Sad 1907, str. 24 dalje.

¹² Vigagn Pripzich Xurovich, yperp. 69, gros. VII, Deb. not. knj. XVII, fol. 37' — 15. I. 1435; Cuties Doborovich ex Vlachis Bagnanis, duc. au. 15, gros. XII, fol. 100 — 21. V.; Vigagn Dobroeich et Vigagn Radmilovich Vlachii, yperp. 99, item yperp. 123, fol. 107 — 7. VI. 1435; Milassius Branchovich, Doberchus Giurgevich, Radach Milezevich Vlachus de Glegevzi socii, duc. au. 62, fol. 121 — 30. VI.; Dubrovac Stipchovich Vlachus Drognach, yperp. 350, item yperp. 15, gros. VI, fol. 133 — 22. VII.; Xur Stiepanovich Vlachus Drognach, yperp. 416, fol. 134' — 25. VII.; Vigagn Bogutovich, Radman Petchovich Vlachii Drognach, yperp. 420, et similiter duc. au. 52, gros. XXVIII, e. s. yperp. 150, e. s. yperp. 170, ibid. fol. 134' — 25. VII.; Dubrovac Stipchovich Vlachus Drognach, duc. au. 32, fol. 135 — 26. VII.; Giurien Raschovich, yperp. 403, gros. VI, fol. 135 — 26. VII.; Couac Tothoghievich Drognach, yperp. 403 et gros. VI, fol. 135 — 26. VII.; Milath Miladinovich, Nicola Bogdanovich Drognach, duc. au. 97, gros. VI, fol. 135 — 26. VII.; Vladislauus Nadichnich Vlachus Bagnani, Vochich Grubacevich Vlachus Bagnani, yperp. 295, fol. 138' — 30. VII.; Cuties Dobroevich Vlachus Bagnani, yperp. 360, e. s. yperp. 184, fol. 140 — 2. VIII.; Braian Tocholievich Vlachus Drognach, yperp. 476, fol. 150 — 27. VIII.; Stuglian Stipchovich Drognach et socii, duc. au. 66 et dimidium, e. s. duc. au. 66, e. s. duc. au. 63 et gross. VIII, fol. 132 — 2. IX.; Giuragh Tasonich Bagnani et socii, yperp. 99, e. s. yperp. 99, fol. 158 — 16. IX.; Chuties Dobrouich Vlachus Bagnani, duc. au. 31, e. s. duc. au. 77 et dimidio, e. s. duc. au. 58, fol. 164 — 28. IX.; Chuties Dobrouich Vlachus Bagnani, duc. au. 15 et dimidio, fol. 165 — 28. IX.

¹³ Radivoy Raychovich Plescha, duc. au. 14, ibid. knj. XIX, fol. 117' — 16. I.; Give Stepanovich Vlachus, yperp. 109, fol. 161' — 10. IV.; Stipchus Stracinovich Vlachus, yperp. 314, e. s. yperp. 159, e. s. yperp. 153, knj. XX, fol. 25 — 16. VI.; Radman Petchovich et Radiz Gradisalich de Drobnach, yperp. 641, fol. 29' — 23. VI.; Cherach Vochnevich Vlachus, yperp. 218, fol. 31' — 29. VI.; e. s. yperp. 160 et gros. VIII, e. s. yperp. 270 et gros VIII, fol. 32 — 29. VI.; Voch Giurgevich de Xugaich Vlachus, yperp. 19 et gros. IX, fol. 32' — 1. VII.; Voch Giurgevich Vlachus, yperp. 30, fol. 33 — 1. VII.; Zechiegna Tochoghievich Morlachus et Brayan Tochoghievich frater scripti Zechiegna, yperp. 818 et gros. VIII, fol. 37' — 9. VII.; Vuchassin Lazarich Morlachus de Cresoevichi, yperp. 64, fol. 47' — 23. VII.; e. s. yperp. 55, fol. 47' — 24. VII.; Radochna Pribisalich et Radeč Gradisalich de Drognaci (sic!), yperp. 580, fol. 51 — 2. VIII.; Radiz Gradisalich de Drobnach, yperp. 636, fol. 52' — 3. VIII.; Milos Serovlach de Corita, yperp. 105, fol. 92 — 16. XI.

nižja.¹⁴ Negativno stališče hercega Stjepana do Dubrovnika je po letu 1444 oviralo intenzivnejše vključevanje vlahov v kreditno trgovino.

Do ponovnega padca in zastoja v obsegu kreditne trgovine v Dubrovniku pride leta 1451 in to zaradi politične krize, ki jo je povzročil herceg Stjepan. Zaradi vojne s hercegom Stjepanom, ki je trajala od 1451 do 1454 je prišlo do splošnega zastoja v trgovini. Herceg Stjepan je oviral odhod dubrovniških trgovcev v zaledje in prihod balkanskih trgovcev v Dubrovnik.¹⁵ V drugi polovici XV. stoletja igrajo v političnem življenju Dubrovnika vedno pomembnejšo vlogo tudi Turki, ki s svojimi vpadi in zasedanjem novega ozemlja na Balkanskem polotoku povzročajo v preostalih balkanskih državah latentno krizo. V tem času padeta pod Turke tudi dve najpomembnejši srednjeveški državi na Balkanskem polotoku: Bosna in Srbija. Omenjene politične razmere vplivajo na trgovski promet v okviru kreditne trgovine. Opažamo zelo velika nihanja. V teh nemirnih časih je bilo zelo tvegano dajati kredite balkanskim trgovcem. Od leta 1449 do leta 1463 v dubrovniških knjigah zadolžnic ne najdemo trgovcev iz Srbije, Bosne in Hercegovine, ki bi bili registrirani kot dolžniki. Šele ko pade Bosna v turške roke se v večjem številu pojavijo v Dubrovniku bosenski in srbski trgovci in obnovijo trgovanje v okviru kreditne trgovine.¹⁶

V večjem številu se pojavijo vlahi v kreditnih pogodbah šele leta 1470. 14 vlahov sklene 16 kreditnih pogodb in dobi na kredit 875 dukatov in 127 perperjev.¹⁷ Število vlahov dolžnikov (okrog 8) ostane do leta 1480 skoraj nespremenjeno, enako tudi višina kreditov. Do ponovne krize v kreditni trgovini pride okrog leta 1480, kar vpliva negativno tudi na udeležbo vlahov v kreditni trgovini. Najprej je povzročila krizo nova carina, ki so jo hoteli uvesti Turki leta 1477/78, nato pa leta 1480 odločitev sultana da dubrovniško ozemlje pod-

¹⁴ Leto 1430: Blasius Bratossani Predoevichi, yperp. 60, knj. XIV, fol. 373' — 20. I.; Radouac Vochanovich de Primilovich et Budissauus de Posrognavi de Cerba homo Raichi, yperp. 60, fol. 427' — 6. IX.; Radossauus Bogcich et Ratchus Sladinovich de Onogosta, yperp. 26, fol. 432' — 21. IX.; Radovac Vachanovich ex Vlachis Primilovich et Budissauus Radoevich de Nevesigne, yperp. 24 et gros. VI, fol. 438' — 9. X.; Dobrillus Vochotich Vlach, yperp. (nečitljivo, uničeno), knj. XV, fol. 5 — 29. X. Leto 1435: Vochota Braichovich et Radouinus Grubazevich Vlachus de Drobgnach, yperp. 306, ibid. knj. XVI, fol. 103 — 28. VIII.

Leto 1441: Juanud Radoucich et Pascoe Radoucich ambo de Ragusio et Vochac Radinoevich de Drobgnach Vlachus, yperp. 313, knj. XX, fol. 170 — 7. VI.; Radman Petchovich et Xur Stipanovich Morlachi Drobgnach homini vojvode Stipani, yperp. 682 et gros. II, fol. 175 — 21. VI.

Leto 1442: Radossauus Stiepanovich Vlachus de Droggnach, yperp. 578, knj. XXI, fol. 162 — 20. IX. Leto 1444: Stanichna Stanchovich et Vlachus Clapcich ambo de Rudine, duc. au. octo et dimidio, knj. XXII, fol. 42 — 28. X.

Leto 1446: Radiz Cheruatovich de Pastrovichi, yperp. 33, HAD Diversa notariae, knj. XXXI, fol. 108 — 13. VIII.; Stipan Goychovich de Vissevo homo vojvode Stipani, yperp. 14 et dimidio, fol. 151' — 9. XI.

Leto 1447: Grubaz Bogetich Vlachus de Nencho, yperp. 625, e. s. yperp. 121, Deb. not. knj. XXIII, fol. 58 — 7. VI.; Vuchossauus Vuchevich et Vlachus Petchovich de Bagnani, yperp. 560, fol. 67 — 30. VI.; Stonaz Dabissinovich, Radasin Vuchich Vlachus de Cresevo, duc. au. 25, fol. 70 — 10. VII.

¹⁵ S. Cirković, Herceg Stefan Vukčić-Kosača, str. 154—158.

¹⁶ I. Voje, Kreditna trgovina, str. 241 dalje.

¹⁷ Vladissauus Sochonzich de Pesteri, duc. au. 60. Deb. not. knj. XXXVIII, fol. 166' — 19. III.; Vuchich Vuchzich de Rudine, yperp. 6, fol. 176 — 13. IV.; Radiz Vuchovich de Bagnane et Braissa Obradovich de Bagnane, duc. au. 105, fol. 185' — 7. V.; Voch Bogancich et Radiuoi Pribilovich de Drobgnach, duc. au. 79 — fol. 187, — 9. V.; Chreglia Milobratovich de Bagnane, duc. au. 9 et gros. XXXVIII, knj. XXXIX, fol. 2 — 18. V.; Radiz Vuchovich de Bagnane et Branissa Obradovich de Bagnane, duc. au. 175, fol. 22 — 4. VII.; Radassius Grubazevich de Bagnane, duc. au. 44, fol. 22 — 4. VII.; Radiz Vuchovich de Bagnane, duc. au. 12 cum dimidio, fol. 22' — 4. VII.; Branussa Obradovich et Sumina Chutessevich ambo de Bagnane, duc. au. 50, fol. 22' — 4. VII.; Radis Radizevich de Dubozani, yperp. 22 et gros. VIII, fol. 32 — 28. VII.; Obrad Jurgevich de Predoevich, duc. au. 168, fol. 33' — 1. VIII.; Braianus Radovanovich dictus Xochouch de Pesteri, duc. au. 18 et gros. X, fol. 79 — 27. X.; Vuch Bogaucich Drobgnach et Radiuoi Pribilovich Drobgnach, duc. au. 35, fol. 91' — 21. XI.; Bogdanus Cepregnich de Bilechia et Milobrat Jurassevich de Bilechia, Braianus Sochozich de Pesteri et Juan Vladissalich dictus Sochozich de Pesteri et Radiz Stoichovich de Brerio, yperp. 98, fol. 104' — 22. XII.; Braianus Radouanovich dictus Sochozich de Pesteri et Jouani Vladissalich dictus Sochozich de Pesteri, duc. au. 67 et gros. XX, fol. 105 — 22. XII.; Braianus Radouanovich dictus Sochonzich de Pesteri, duc. au. 40, fol. 106 — 24. XII.

redi hercegovskemu sandžakbegu.¹⁸ Do prekinitev zvez z zaledjem, najvažnejšim področjem dubrovniške trgovine, pride tudi zaradi epidemije kuge, ki je od 1480 do 1483 izjemno dolgo morila v Dubrovniku in okolici.¹⁹ Vse te razmere so povzročile, da so se tudi vlahi izogibali Dubrovniku.

Po letu 1484, ko se razmere spet ustalijo in je obseg vrednosti kreditne trgovine v stalnem porastu, se ponovno v večjem številu pojavijo na dubrovniškem tržišču vlahi ter sklepajo kreditne pogodbe. Vsako leto registrira notar nekaj zadolžnic, v katerih se omenjajo vlahi dolžniki (v posameznih letih od 5 do 9 vlahov). Izjema je leto 1489, ko sklene v dubrovniškem notariatu 15 vlahov 12 kreditnih pogodb. Na kredit dobijo 712 dukatov in 41 perperjev.²⁰

Splošna oznaka »Vlachus«, »Morovlachus« ali celo »Serovlachus«²¹ za etnično opredelitev dolžnikov se uporablja tudi v zadolžnicah iz XV. stoletja, čeprav je takšnih primerov zelo malo. Običajno je precizno označeno kateri rodovni skupini vlahov pripada dolžnik. Ta način označevanja prevladuje v XV. stoletju. Najvidnejše mesto med dolžniki vlahi zavzemajo Drobnnjaci, za katere je v neki zadolžnici označeno, da so »Vlachii voivode Sandagl«.²² Drobnnjaci se omenjajo v zadolžnicah zelo redno in kontinuirano do leta 1498. V nekaterih letih se zadolžujejo v Dubrovniku v velikem številu (tudi do deset), vendar njihovo udejstvovanje pojema v drugi polovici XV. stoletja. Takrat prihajajo po kredite le posamezniki.²³ Zelo aktivni so v celotnem obdobju do leta 1500 Banjani, vendar je njihova prisotnost večja po letu 1470.²⁴ V tej skupini vlahov, ki bi sodelovali v kreditni trgovini od leta 1427 do konca XV. stoletja več ali manj kontinuirano so še Predojevići²⁵, Žurovići²⁶ in Maleševci²⁷. Seveda tudi pri njih opazimo, da je njihovo udejstvovanje večje v drugi polovici XV. stoletja. Medtem, ko pošiljajo Predojevići v Dubrovnik po kredite le po enega predstavnika, je za Žuroviće značilno, da se v posameznih letih

¹⁸ Ivan Božić, Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku, Pos. izd. SANU, Beograd 1952, str. 255.

¹⁹ Risto Jeremić — Jorjo Tadić, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, knj. I, Dubrovnik 1958, str. 78—90.

²⁰ Radassinus Radossalich de Bagna, duc. au. 15, Deb. not. knj. LII, fol. 103 — 21. I.; Thomas Vuchich de Maleseuze, duc. au. 4 et dimidio, fol. 107' — 27. I.; Milobrat Bratetich, Hostoya Bratuglievich de Bagnanis et Brailus Vuchievich de Bagnanis, duc. au. 98, fol. 143 — 28. IV.; Hostoya Bratuglievich et Branilus Vuchievich de bagna, duc. au. 13 et gros. IV, fol. 143' — 28. V.; Juan Creglich de Bagnane, fol. 153 — 16. V.; Braianus Boyachovich de Poderna et Vuchaz Vuchotich de Bobane, yperp. 28 et gros. V, fol. 173' — 4. VII.; Dragissa Bardognich, duc. au. 102, fol. 176 — 10. VII.; Clapac Stanichnich de Malesevez et Gliubenchus Branchovich dictus Dobretich de Trebigna, fol. 190' — 12. VIII.; Marchus Pribitchovich dictus Cherbulize et Michoe Radossalich Bagnanin, yperp. 14, fol. 195' — 20. VIII.; Juan Chitovich de Bagnane duc. au. 95, ibid. knj. LIII, fol. 3' — 31. VIII.; Vuchossaus Radossalich de Shiuniza et Dragoie Braianovich de Pausche, duc. au. 65, fol. 11 — 11. X.; Dubrauz Juanissevich de Bagnane, duc. au. 95, fol. 20' — 5. X.

²¹ Ratchus Berberzi et Giurien Vochxich Vilna socii, ibid. knj. XIV, fol. 343' — 12. X. 1429; Dobrilus Vochotich, knj. XV, fol. 5 — 29. X. 1430; Vigagn Dobroevich, Vgrin Radulovich, knj. XIII, fol. 107 — 7. VI. 1435; Giue Stepanovich, knj. XIX, fol. 161' — 10. IV. 1440; Stipchus Stracinovich, knj. XX, fol. 25 — 16. VI. 1440; Cherach Vichgnevich, knj. XX, fol. 31' — 29. VI. 1440; Radossaus Millosevich et Voch Giurgevich, knj. XX, fol. 35 — 1. VII. 1440.

²² Vuchota Braichovich et Milesius Pribilovich Vlachi Drobgnach voivode Sandagl, ibid. knj. XIV, fol. 115' — 15. V. 1427.

²³ Ibid. knj. XVII, fol. 133, 134', 135, 150, 152 — 1435; knj. XX, fol. 29', 51, 52' — 1440.

²⁴ Ibid. knj. XVII, fol. 100, 138, 140, 158, 164', 165 — 1435; knj. XXXVIII, fol. 183', knj. XXXIX, fol. 2, 22, 22' — 1470; knj. LII, fol. 103, 143, 143', 153, 176, 195'; knj. LIII, fol. 3', 20' — 1489.

²⁵ Ibid. knj. XIV, fol. 125' — 25. VI. 1427; knj. 373' — 20. I. 1430; knj. XXXIX, fol. 33' — 1. VIII. 1470; knj. XLI, fol. 174 — 9. VI. 1473; knj. XLII, fol. 6 — 5. VIII. 1473; fol. 205' — 29. VII. 1474; knj. XLVI, fol. 34' — 6. VIII. 1477; knj. XLVIII, fol. 175 — 26. XII. 1481; knj. LIII, fol. 92' — 10. IV. 1490; knj. LV, fol. 1 — 22. VIII. 1492; fol. 196' — 22. X. 1495.

²⁶ Ibid. knj. XVII, fol. 37' — 15. I. 1435; knj. XIV, fol. 12' — 19. VIII. 1476; fol. 15 — 19. VIII. 1476; fol. 15' — 22. VIII. 1476; fol. 16' — 23. VIII. 1476; knj. XLVI, fol. 35 — 4. VIII. 1477; fol. 34' — 6. VIII. 1477; fol. 67 — 16. X. 1477; fol. 67' — 17. X. 1477; knj. XLVIII, fol. 9 — 6. III. 1480; fol. 11 — 18. III. 1480; fol. 20 — 22. VI. 1480; knj. L, fol. 55' — 5. III. 1485; knj. LI, fol. 217' — 11. II. 1488; knj. LIII, fol. 86' — 19. III. 1490; knj. LIV, fol. 31 — 14. V. 1491; fol. 111 — 13. I. 1492; knj. LV, fol. 10' — 17. IX. 1492; fol. 35' — 29. X. 1492; knj. LVI, fol. 68' — 24. III. 1494; knj. LVII, fol. 88' — 11. VIII. 1495.

²⁷ Ibid. knj. XVI, fol. 156 — 18. I. 1434; fol. 235 — 25. VI. 1434; knj. XLII, fol. 88 — 16. XII. 1473; knj. LII, fol. 107' — 27. I. 1489; fol. 190' — 12. VIII. 1489; knj. LIII, fol. 105 — 22. V. 1490; knj. LIV, fol. 43 — 24. VII. 1491; knj. LV, fol. 196 — 19. X. 1495; knj. LVI, fol. 39' — 30. I. 1494; fol. 43' — 7. II. 1492; fol. 121' — 15. VII. 1494; knj. LVII, fol. 31 — 27. III. 1495.

zadolžuje hkrati več njihovih članov. Omenil bi leto 1491, ko se pojavi v notariatu pri sklepanju kreditnih pogodb kar devet vlahov Žurovičev hkrati.²⁸ Izključno do srede XV. stoletja se omenjajo kot dolžniki še vlahi Primilovići²⁹, Glegevc³⁰, Kresojevići³¹, Ugarc³² in Rudinjani³³. Poleg vlahov iz Hercegovine se v tem obdobju sporadično pojavljajo v kreditnih pogodbah tudi vlahi iz Zete. To so Nikšići³⁴, Paštrovići³⁵ ter Serovlah iz Korita.³⁶ Skupaj z Radovcem Vukanovičem, za katerega je rečeno, da je »ex Vlachis Primilovich«, se zadolžuje še Budisav Radojevič z oznako »de posrognavi de Cerba homo Raichik«. Za istega Budisava je v neki zadolžnici označeno, da je iz Nevesinja.³⁷ To se pravi, da je pripadal vlahom iz tega področja. Med vlahe bi lahko uvrstili leta 1427 tudi Vukoto Obroviča in njegovega sina Radonjo, ki sta iz Podjeleča, »homines comitis Volcha cranich«.³⁸

Čeprav prevladujejo v kreditnih pogodbah hercegovski vlahi, imamo primer, da se pojavi kot dolžnik vlah iz osrednje Bosne. To sta Stanec Dabišinović in Radašin Vukčić »Vlachus de Cresevo«. Zadolžita se skupaj z Dubrovčanoma Božidarjem Miošićem in Velisavom Brajanovićem pri Bratulju Gradojeviću za 25 dukatov.³⁹

Po letu 1470 prihajajo poleg Drobnjakov, Banjanov, Predojevičev, Žurovičev in Maleševcev v Dubrovnik po kredite pripadniki različnih vlaških skupin, ki jih v prejšnjem obdobju nismo srečali. To dokazuje, da je padec naših balkanskih dežel pod osmansko oblast ustvaril pogoje za intenzivnejše vključevanje vlahov v trgovinsko menjavo ter pospešil njihovo notranjo preobrazbo. Med najaktivnejše skupine spadajo poleg zgoraj omenjenih še Bobani⁴⁰, Plijeske⁴¹, Burmazi-Pocrnje⁴², sporadično se pojavljajo še dolžniki iz vrst Korojevičev⁴³, Dubočanov⁴⁴, Nenkovičev⁴⁵, Pešterov⁴⁶, Vlakeričev⁴⁷ in Vragovičev⁴⁸.

Način, kako je notar zabeležil pri dolžnikih pripadnost k posameznim vlaškim rodovom, dokazuje, da se je med Vlahi vršil proces teritorializacije. Podatki, ki jih bom navedel se popolnoma ujemajo z ugotovitvami D. Kovač-

²⁸ Dolžniki: Radivoy Rochanovich, Giurien Radeglich, Dubavač Dobrievich, Radossauus Radoievich, Vochmir Miloradovich omnes de Xurovichi, upnik: Simonus Andree de Ragnina, vsota: duc. au. 14; dolžniki: Vitas Brauanovich, Ratches Stasoevich, Gliuobe Vuchossalich, Radossauus Miladinovich omnes de Xurovichi, upnik: Nicola Bratutovich, vsota: duc. au. 11, Deb. not. knj. LIV, fol. 31 — 14. V.

²⁹ Ibid. knj. XIV, fol. 427' — 6. IX. 1430; fol. 438' — 9. X. 1430.

³⁰ Ibid. knj. XVII, fol. 121 — 30. VI. 1433.

³¹ Ibid. knj. XX, fol. 47 — 23. VII. 1440; fol. 47' — 24. VII. 1440; knj. XXVIII, fol. 147' — 22. X. 1453; fol. 172' — 7. XII. 1453.

³² Ibid. knj. XX, fol. 32' — 1. VII. 1440; fol. 33 — 1. VII. 1440; fol. 33 — 1. VII. 1440.

³³ Ibid. knj. XXII, fol. 42 — 28. X. 1444.

³⁴ Ibid. knj. XIV, fol. 432' — 21. IX. 1430.

³⁵ Div. not. knj. XXXI, fol. 108 — 13. VIII. 1446.

³⁶ Deb. not. knj. XX, fol. 92 — 16. XI. 1440.

³⁷ Ibid. knj. XIV, fol. 427' — 6. IX. 1430; fol. 438' — 9. X. 1430.

³⁸ Ibid. knj. XIV, fol. 135' — 10. XI. 1427.

³⁹ Ibid. knj. XXIII, fol. 70 — 10. VII. 1447.

⁴⁰ Ibid. knj. XLVII, fol. 78' — 28. I. 1479; knj. XLIX, fol. 127 — 21. II. 1484; knj. L, fol. 39' — 29. I. 1485; knj. LI, fol. 115 — 12. VI. 1487; fol. 233 — 2. IV. 1488; knj. LII, fol. 85 — 5. XII. 1488; fol. 173' — 4. VII. 1489.

⁴¹ Ibid. knj. LVIII, fol. 13 — 9. II. 1495; fol. 135' — 18. XI. 1495; knj. LX, fol. 88 — 3. VII. 1500.

⁴² Ibid. knj. XLVII, fol. 78' — 28. I. 1479; knj. XLIX, fol. 127 — 21. II. 1484; knj. LI, fol. 115 — 12. VI. 1487; knj. LI, fol. 214' — 11. II. 1488; knj. LII, fol. 85 — 5. XII. 1488; fol. 173' — 4. VII. 1489.

⁴³ Ibid. knj. XLII, fol. 128 — 12. II. 1474.

⁴⁴ Radis Radizevich de Dubozani, ibid. knj. XXXIX, fol. 32 — 28. VII. 1470; Radis Radizevich de Dubozanin de Trebignio dicatu de Malesce et Vugdragus filius dicti Radus, knj. LV, fol. 46' — 23. XI. 1492.

⁴⁵ Ibid. knj. XLIX, fol. 147 — 17. IV. 1484.

⁴⁶ Ibid. knj. XXXVIII, fol. 166' — 19. III. 1470; knj. XXXIX, fol. 79 — 27. X. 1470; fol. 104' — 22. XII. 1470; fol. 105 — 22. XII. 1470; fol. 106 — 24. XII. 1470.

⁴⁷ Ibid. knj. LI, fol. 192' — 4. XII. 1487.

⁴⁸ Ibid. knj. LI, fol. 54' — 19. I. 1487.

vić-Kojić, ki jih je posredovala na simpoziju o srednjeveškem katunu.⁴⁹ Tudi ona se pri tem opira na dubrovniško gradivo.

Termin katun, kot opredelitev pripadnosti neki vlaški skupini, se pri dolžnikih vlahih uporablja le izjemoma. Leta 1492 se v neki zadolžnici omenja Ljuboje Vukosalić »dictus Sergovich de Xurovich de Cathuno Vuchote Vighnevich.«⁵⁰ Omenjeni katunar Vukota Vinjević sodeluje v kreditni trgovini.⁵¹ Zelo redke so tudi oznake z »vlachus«, na primer »ex vlachus Bagnanis«.⁵² Največkrat notar enostavno napiše »de Bagnani«, »de Predoevichi«, »de Mallesevci«. Pri nekaterih vlahih je precizno določena lokacija, kje je njegov katun odnosno skupina katunov. Skratka, naveden je geografski pojem, na katerega je katun vezan. Pavao Nikšić se v zadolžnici z dne 9. VI. 1485 navaja kot »Drobnach de Gazcho«,⁵³ a leta 1490 je označen kot prebivalec Gacka »de loco vocato Drobnachi«.⁵⁴ Tudi Dubravač Juanišević, ki pripada Banjanom je označen kot »habitator in Gazcho«.⁵⁵ Kraj Gacko, ki je ležal na važni prometni cesti in se razvijal v pomemben trgovski center, je brez dvoma pritegnil v svojo sredino tiste vlahe, ki so se začeli ukvarjati s trgovino. Navedeni podatki so nam lahko tudi v pomoč pri ugotavljanju lokalizacije vlaških skupin Drobnjakov in Banjanov. Za Klapca Stanihnića, ki je pripadal vlahom Maleševcem je označeno, da je »habitator in Trebigne«.⁵⁶ Podrobneje je označeno tudi stalno bivališče Radivoja Zoktijanovića iz skupine vlahov Žurovićev, ki je bival »de loco vocato Sazule«.⁵⁷

Od skupin vlahov, ki so izpopolnjevali prostor okrog Trebinja in Popova, sta se izločili dve največji formaciji vlaških katunov, na vzhodu vlahi Rudinjani in na zahodu Donji vlahi.⁵⁸ Donji vlahi⁵⁹ so bili naseljeni in enem mestu, v bivših srezih: ljubinskem, stolačkem in bilečkem. Na to področje so se verjetno naselili že pred prihodom Turkov.

Teritorializacija katunov, fevdalizacija, ki je zajela njihov starešinski sloj ter ekonomski napredek, ki je povzročil družbeno diferenciacijo, je sprožil proces spreminjanja katunskih organizacij v knežine odnosno v plemenske organizacije.⁶⁰ Proti koncu XV. stoletja se omenja pri nekem dolžniku njegova plemenska pripadnost. Pri dolžniku Radoju Zankoviću iz Popova je notar zapisal »de loco vocato Velichavast de plemena de Tulichi«.⁶¹ Ob tej priliki le ugotavljam pojav, ne da bi se spuščal v njegovo nadaljnjo analizo. Regija Popova in Trebinja je predstavljala področje, ki je s svojo geomorfološko, prirodno in družbeno razvojno fiziognomijo pritegnila pozornost in interes bližnjih vlaških formacij. Na tem prostoru so vlahi našli pašnike za svojo

⁴⁹ D. Kovačević, Srednjevekovni katun po dubrovačkim izvorima, str. 131, 132.

⁵⁰ Deb. not. knj. LV, fol. 35' — 29. X. 1492.

⁵¹ Ibid. knj. LV, fol. 10' — 17. IX. 1492.

⁵² »ex Vlachs Prmilovich«, ibid. knj. XIV, fol. 438' — 9. X. 1430; »ex Vlachs Bagnani«, knj. XVII, fol. 100 — 21. V. 1435.

⁵³ Ibid. knj. L, fol. 179.

⁵⁴ Ibid. knj. LIII, fol. 120'.

⁵⁵ Ibid. knj. LVI, fol. 160' — 3. X. 1494.

⁵⁶ Ibid. knj. LIII, fol. 105 — 22. V. 1490.

⁵⁷ Ibid. knj. LVI, fol. 43' — 7. II. 1494.

⁵⁸ Nedim Filipović, Vlasi i uspostava timarskog sistema u Hercegovini I, Godišnjak knj. XII, Centar za balkanološka ispitivanja knj. 10, Sarajevo 1974, str. 156, 168.

⁵⁹ Bogumil Hrabak, O hercegovačkim vlaškim katunima prema poslovnoj knjizi dubrovčanina Dživana Pripčinovića, GZM, istorija i etnografija, n. s. sv. XI, Sarajevo 1956, str. 33. Hrabak navaja naslednje rodovno plemenske enote, ki jih uvršča med Donje Vlahe: Burmazi, Vlahovići, Bančiči, Čoduni, Primilovići, Nenковиći, Mirilovići, Horojevići, Predojevići, Pocrnje, Boluni in Hrabreni (str. 29).

⁶⁰ Branislav Đurđev, Teritorijalizacija katunske organizacije do kraja XV veka, Simpozijum o srednjevekovnom katunu, str. 166.

⁶¹ Deb. not. knj. LVI, fol. 150' — 14. IX. 1494.

živino, prehod na poljedelstvo pa je povzročil naselitev v obliki manjših katunskih formacij ali celih katunov.⁶²

Kolikor sem lahko pri dosedanjih raziskavah zadolžnic ugotovil, so notarji zelo dosledno pri dolžnikih označevali poreklo oziroma bivališče. Upnik je lahko dal kredit le tistemu, ki ga je poznal ali pa tistemu, za katerega je sigurno vedel, kje je njegovo stalno bivališče. Še posebno to velja za trgovce iz dubrovniškega zaledja. Le tako je upnik lahko izterjal posojilo, če se dolžnik ni držal dogovorjenega roka. Tudi ta ugotovitev govori za teritorializacijo vlaških skupnosti.

Vlahi dolžniki se v kreditnih pogodbah pojavljajo kot posamezniki, pogosteje pa nastopajo povezani v mala združenja. Povezujejo se s svojimi soplemenjaki ali pa z Dubrovčani, ki so večkrat označeni kot »socii«. Med njimi so nekateri znani trgovci, pa tudi mesarji in tkalci. Opažamo zelo različne kombinacije.⁶³ Opozoril bi, da se med seboj povezujejo vlahi različnih vlaških skupin. Na primer eden pripada Žurovićem, drugi Predojevićem,⁶⁴ ali eden je iz rodu Bobanov, drugi iz Burmazov.⁶⁵

Med temi vlahi se nekateri razvijajo že v prave trgovce, saj je notar na primer označil vlahe Banjane Radata Balikovića in Dragišo Bardonića kot »perlabuchie«.⁶⁶ Nekateri med njimi so več let zapovrstjo prisotni na dubrovniškem tržišču.⁶⁷

Vlahi so dobili kredit pod pogoji, ki so bili takrat v veljavi v Dubrovniku. Značilno je, da so dobili vlahi kredite brez kakršnega koli jamstva. Le izjemoma je moral za njih jamčiti porok.⁶⁸ Tudi ta ugotovitev govori v prid omenjeni teritorializaciji.

Kreditni so v večini primerov izraženi v neki moneti, ducatih ali perperjih. Opozoril bi, da v zadolžnicah, kjer se omenjajo vlahi kot dolžniki, prevladujejo do srede XV. stoletja perperji, po letu 1470 pa se prevzeti krediti obračunavajo v ducatih. Kreditna trgovina, ki se je odvijala na dubrovniškem tržišču, v večini primerov ne predstavlja gotovine, temveč je v vsotah, ki se omenjajo v zadolžnicah, zajeta trgovska roba. Dejstvo je, da je velik del trgovine tega obdobja zasnovan na odnosih medsebojne zadolženosti in to večinoma zadolže-

⁶² N. Filipović, Vlasi i uspostava timarskog sistema u Hercegovini, str. 169.

⁶³ Na primer: Cuties Dobrovcih ex Vlachis Bagnanis et Xoran Miloradovich et Radouan Petchovich de Ragusio, Deb. not. knj. XVII, fol. 100 — 21. V. 1435; Stipchus Stracinovich Vlachus, Liubissa Gorincich de Breno et Vlachus Miocevič de Ragusio, knj. XX, fol. 25 — 16. VI. 1440; Nicola Radinoevich becharius dictus Ban de Ragusio, Radiz Vuchovich de Bagnane et Braise Obradovich de Bagnane, knj. XXXVIII, fol. 185' — 7. V. 1470; Juan Creglich de Bagnane, Ratchus Boghunovich et Vuchcich Radognich perlabuchii de Ragusio, knj. LII, fol. 153 — 16. V. 1489; Vuchaz Vuchotich de Ragusio et Radivoy Radossalich de Ragusio et Gliubenchus Branchovich dictus Dobrotich de Trebigne et Clapac Stanichnich de Malessevez, knj. LII, fol. 190' — 12. VIII. 1489 itd.

⁶⁴ Allegretus Bogdanovich de Ragusio, Millorad Michotich de Xurovichi et Merchte Radossalich de Predoevichi, ibid. knj. XLVI, fol. 33, 34' — 1477.

⁶⁵ Vuchaz Vuchotich de Bobane et Braian Boiachovich de Podzergne (oz. de Burmasi), ibid. knj. XLVII, fol. 78' — 28. in 29. I. 1479; knj. XLIX, fol. 127 — 21. II. 1484; knj. LI, fol. 115 — 12. VI. 1487; fol. 214' — 11. II. 1488; fol. 233 — 2. IV. 1488; knj. LII, fol. 85 — 5. XII. 1488; fol. 173' — 4. VII. 1489.

⁶⁶ Ibid. knj. LVI, fol. 103 — 9. VI. 1494.

⁶⁷ Pavao Nicolich de Drubgnach, duc. au. 12, ibid. knj. XLVIII, fol. 138' — 20. VIII. 1481; duc. au. 210, knj. L, fol. 179 — 9. VI. 1485; duc. au. 123, knj. LI, fol. 95 — 28. IV. 1487; duc. au. 41, duc. au. 10 et gros. XIII, knj. LII, fol. 65 — 24. X. 1488.

⁶⁸ Helias Cherachovich de Bagnane, yperp. 45, ibid. knj. XLV, fol. 48 — 20. X. 1474; duc. au. 86, knj. XLVI, fol. 170 — 15. V. 1478; duc. au. 47, fol. 110 — 26. IV. 1479.

⁶⁹ Voehmir Miloradovich de Xurovichi, duc. au. 14, ibid. knj. LIV, fol. 31 — 14. V. 1491; duc. au. 12, fol. 111 — 15. I. 1492; pro duc. au. sex, knj. LVI, fol. 43' — 7. II. 1494.

⁷⁰ Braianus Radovanovich dictus Sechoucich de Pesteri principalis debitor et ego Radossauus Pribilovich dictus Spulich plecius, ibid. knj. XXXIX, fol. 106 — 24. XII. 1470; Juan Dobrilovich de Bobane principalis debitor et Radossauus Cheruatovich cinganus plecius, knj. L, fol. 39' — 29. I. 1485; Braian Boiachovich de Podcernichi et Vuchaz Vuchotich de Bobane principalis debitor et Marin Cherachovich aurifex de Ragusio plecius, knj. LII, fol. 85 — 5. XII. 1488; Vohich Radossalich dictus Copussina bechario principalis debitor et Juan Chicogevich de Bagnane plecius, knj. LIII, fol. 20' — 5. X. 1489.

nosti v robi. Ker je predstavljala sol za vlaho življenjsko vprašanje, ni dvoma, da se je velik del kreditnih pogodb nanašal na sol. Samo v enem primeru imamo potrditev za to tezo. Štirje vlahi izjavljajo leta 1475, da so prejeli na kredit »modiorum 30 salis«.⁶⁹ Ni pa izključeno, da so prejeli na kredit razne obrtne izdelke. Zlatar Miljo Mihočević je dal na kredit Veselku Bogdanoviću iz Dubrovnika in Miloradu Mikotiću Žuroviću 6 dukatov in 30 grošev. Ta vsota pa predstavlja, kot je pojasnjeno v tekstu zadolžnice, tri srebrne posode.⁷⁰ Nekaj več je podatkov o robi, s katero so vlahi dolžniki poravnali svoje kreditne obveznosti. Omenjajo se določene količine raše (»rassia alba«, »rassia vlachiorum«),⁷¹ in živina.⁷²

Kredite so morali vračati vlahi v rokih, ki so bili izredno kratki. Najpogostejši rok vračanja kredita je bil en mesec. V istem obdobju so bili pri drugih dolžnikih daljši termini vračanja in to 3 do 6 mesecev. V drugi polovici XV. stoletja tudi pri vlahih prevladujejo roki, ki so sicer običajni v dubrovniških zadolžnicah. Rok namreč ni označen z nekim konkretnim terminom ampak je odvisen od volje upnika. Uporablja se formula: »ad omnem voluntatem et requisitionem creditoris«. Kolikor sem lahko ugotovil na podlagi marginalnih beležk, kjer je notar ponavadi zabeležil, kdaj je dolžnik vrnil dolg, lahko trdim, da so se vlahi v precejšnji meri držali rokov in vesno poravnali svoje kreditne obveznosti.

Zanimiva je tudi struktura upnikov, ki so dajali kredite vlahom. Tudi analiza te strukture lahko odgovori na vprašanje, kakšna trgovska roba je bila predmet kreditnega poslovanja. Do srede XV. stoletja dajejo kredite vlahom večinoma dubrovniški plemiči. Med upniki se omenja Peter Pantella, eden prvih organizatorjev dubrovniške manufakture sukna.⁷³ Peter Pantella je tudi sicer v prvi polovici XV. stoletja zelo pogosto kreditiral trgovce iz Bosne.

Po letu 1470 se struktura upnikov spremeni. Poleg nekaterih plemičev dajejo kredite vlahom predvsem manjši trgovci (vendario, perlabuchio), mesarji in obrtniki, ki so se ukvarjali z izdelovanjem in predelavo sukna (lanarii, cimatori, sartori, clobucarii). Iz te ugotovitve bi lahko napravili sklep, da so dobili vlahi na kredit razne obrtne proizvode, predvsem sukno, vračali pa so svoje kredite v surovinah (volna, kože) ter prehrabnih artiklih (meso, živila). Nekateri znani dubrovniški trgovci več let zapovrstjo kreditirajo hercegovske vlaho.

V drugi polovici XV. stoletja so se vlahi vključevali tudi v trgovske družbe (societas, collegantia) ter sodelovali kot traktatorji. Z vloženim kapitalom so potovali v zaledje Dubrovnika ter se vračali v določenem roku z investirano

⁶⁹ Ibid. knj. XLIII, fol. 154 — 15. V.

⁷⁰ »et hoc pro tribus tazias argentic, ibid. knj. XLVI, fol. 67' — 17. X. 1477.

⁷¹ Dolžniki: Vuchaz Vuchotich de Bobane et Braian Boiachovich de Podceergna, upnik: Nicola Miloradovich, vsota: yperp. 20 et brachia XVII raxe albe, ibid. knj. XLVII, fol. 78' — 28. I. 1479.

Dolžniki: Brayan Buyachovich de Burmasi, Vuchaz Vuchotich de Bobane et Juan Dobrilovich de Sachovo, upnik: Radogna Bratuglievich perlabuchius, vsota: yperp. 21 in pecunia numerata et brachia 100 rasse albe, knj. XLIX, fol. 127 — 21. II. 1484; dolžnik: Juan Dobrilovich de Bobani (plecius: Radosaus Cheruatinovich cinganus), upnik: Milobrat Radetich, vsota: gross. 18. et brach. 22 rasse vlachiorum, knj. L, fol. 39' — 29. I. 1485.

⁷² Dolžniki: nos Marchus Pribitechovich dictus Cherbuliza, Milobrat Bratetich perlabuchius et Radassinus Radossalich de Bagna, upnik: ser Marinus Dy. de Ragnina, vsota: duc. au. 15... et promittimus usque ad dies 20 prox. fut. conducere Ragusium de locis turchorum animalia 50 pro bechariac, ibid. knj. LII, fol. 103 — 21. I. 1489.

⁷³ Dolžnika: Tonchus et Nicola Cresoevichi, upnik: Petrus Pantella, vsota, duc. au. 4, ibid. knj. XXVIII, fol. 147' — 22. X. 1453; vsota: duc. au. 8, fol. 172' — 7. XII. 1453. V neki zadolžnici iz leta 1440 izjavljata Radivoj Rajković Pljeska in Johannes Petra cimatorja, da sta prejela od Petra Pantelle »in mutuum duo paria forpizium a cumando pannos que dare et restituere promittimus eidem Petro Pantelle usque ad duos menses...«, ibid. knj. XIX, fol. 117' — 16. I. O Petru Pantelli kot kreditorju glej: Dušanka Dinić-Knežević, Petar Pantela — trgovac i suknar u Dubrovniku, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knj. XIII/1, 1970, str. 125—131.

robo. V nekatere trgovske družbe vlagajo vlahi svoj kapital.⁷⁴ Iz teksta nekaterih zadolžnic je razvidno, da predstavlja kreditirana vsota delež v skupni trgovski družbi, ki je isti dan ali kasneje sklenjena med upnikom in dolžnikom.⁷⁵ V nekaterih pogodbah trgovskih družb se omenja, da mora traktator kapital investirati v nakup živine.

Vlahi niso bili v kreditni trgovini samo v podrejenem položaju kot dolžniki. Pojavljajo se tudi kot nosilci kreditne trgovine. Pomembna je namreč ugotovitev, da so bili tudi oni lahko upniki in dajali kredite, ter takšne pogodbe sklepali pred dubrovniškim notarjem. Že leta 1435 je Rado Gregorevič »Vlatcho de Potzergne« dal na kredit Radoslavu Raspačiću 163 perperjev.⁷⁶ Banjanin Elija Heraković daje leta 1473 kredit Vukcu Vukotiću v višini 120 dukatov.⁷⁷ Še bolj zanimiv je primer, ko sklepata kreditno pogodbo med seboj dva Banjana. Radašin Grubačević se je zadolžil pri Radiču Vukoviću za 44 dukatov.⁷⁸ Banjani so morali biti od vseh vlaških skupin najnaprednejši, saj se poslužujejo najsodobnejših načinov trgovskega poslovanja.

V knjigah Debita notariae so registrirane samo tiste kreditne pogodbe, ki so jih stranke sklenile pred notarjem. Lahko so kreditne pogodbe napisali na košček papirja lastnoročno ali pa je trgovec vpisoval svoje dolžnike v privatno poslovno knjigo. Tudi ti zapisi imajo zakonsko veljavo in je lahko upnik svoje terjatve uveljavil pred sodiščem. Slika o kreditnem poslovanju, ki jo dobimo na podlagi zapiskov v Debita notariae seveda ni popolna, čeprav dobimo na njihovi podlagi neko konkretno sliko in odgovore na mnoga vprašanja. Vlahe dolžnike so trgovci pogosto vpisovali v svoje privatne poslovne knjige. To dokazuje izjava v testamentu, ki ga je napisal Stojislav Miloslalić leta 1378. Med drugim pravi »ancora me ove a dar Osreneç vlah Oserechovich homo de Volcasin, yperp. 100 de bona rason in presentia Ziuchio Ginovich con altro guarente sia scripto in lo mio quaterno lalo trovaro...«⁷⁹

Iz vsega navedenega sledi, da vlaške skupnosti niso živele na primitivni stopnji razvoja. V določenem smislu so bili vlahi socialno in gospodarsko mnogo bolj gibljivi in odprti v odnosu do blagovno denarnega gospodarstva, do trgovine in mestnega tržišča, kot župski kmetje.⁸⁰ Vključeni so bili v napredne gospodarske tokove.

⁷⁴ Socius: Vlachus de Predoevichi, ibid. knj. XLVI, fol. 35' — 7. VIII. 1477; socius: Vlachus de Bagnani, fol. 80' — 10. XI. 1477; socius: Vlachus de Predoevichi, knj. XLVII, fol. 116 — 19. V. 1479; Nos Paulus Nicholich Drobnach et Milos Nicholich sartor de Ragusio... habuisse et recepissee a Nicola Radivoevich bechario dicto Ban et Matcho Stagnevich ibi presentibus et nobis dantibus et solventibus de eorum propriis denariis duc. au. 122 et gros. XXVII in societate duraturam ad voluntatem partibus. Cum quibus debemus mercari pro ut nobis melius videbitur pro utilitate presentis societatis in partibus et locis turchorum. Lucro: 1/5 Nicole et Mathei, 2/5 Pauli et Milosii, knj. LI, fol. 242 — 25. IV. 1488. Socius tractans: Dragissa Berdognich de Bagnani, duc. au. 162, loca turchorum, knj. LI, fol. 15' — 20. VI. 1488; socii: Dragissa Bardognich de Bagnane, Giuragh Stepanovich et Stiepan Radovanovich, knj. LII, fol. 176 — 10. VII. 1489; socius tractans: Vlachus Nicholich de Gazcho de loco vocato Drobnach... habuisse et recepissee a Matcho Radichevich de Ragusio... duc. au. 120 cum quibus ire debeo ad loca turchorum, knj. LIII, fol. 120' — 30. VI. 1490.

⁷⁵ Nos Radatus Velizchovich perlabuchius de Ragusio et Juan Chitovich de Bagna confiteor... solvere Petro Milatovich duc. au. 90, ad voluntatem creditoris, pro totidem aliis quas habuimus et recepimus a dicto Petro ibi presenti et nobis de suis propriis denariis dante ad societatem pro eundo in Bosnam ad emendum animalia per nos finiendo ad medietatem lucri vel damni... et, ibid. knj. LI, fol. 119' — 23. VI. 1487. Dolžnika: Clapaz Stanichnich de Malessevez habitator in Trebigne et Radoe Radizevich cimador de Ragusio, upnik: Jacobus Milissich cimador, vsota: duc. au. 110. Zadolžnica se veže na trgovsko družbo, ki jo ustanavljajo isti partnerji in vlagajo kapital 115 dukatov. Ibid. knj. LIII, fol. 123 — 14. VII. 1490. Dolžnika: Clapaz Stanichnich Malessevez et Glinbenchus Branchovich de Slivniza, upnik: Vuchazio Vuchotich, vsota: duc. au. 121 — »Et declaraverunt quod dicti ducati vadant ad societatem inter ipsos tres Vuchazium, Clapac et Glinbenchum...«, knj. LIV, fol. 45 — 24. VII. 1491.

⁷⁶ Ibid. knj. XVII, fol. 122 — 6. VII. 1455.

⁷⁷ Ibid. knj. XLII, fol. 47 — 19. X. 1473.

⁷⁸ Ibid. knj. XXXIX, fol. 22 — 4. VII. 1470.

⁷⁹ Testamenta notariae, knj. VII, fol. 108' — 111.

⁸⁰ N. Filipović, Vlasi i ustpostava timarskog sistema u Hercegovini, str. 220.

Skušal sem rešiti nekaj vprašanj z vidika gospodarskega udejstvovanja vlahov, na katere sem postal pozoren pri proučevanju dubrovniške kreditne trgovine. Zavedam se, da so ostali nekateri problemi še vedno odprti in da bo še potrebno analizirati razne oblike kreditiranja vlahov ter pritegniti gradivo iz ostalih serij dubrovniškega arhiva.

Zusammenfassung

DER ANTEIL DER HERZEGOWINER WALACHEN IM KREDITHANDEL DES MITTELALTERLICHEN DUBROVNIK

Das Einbeziehen der Walachen in den Kredithandel von Dubrovnik und ihre Tätigkeit im Handel überhaupt konnte nicht ohne Einfluß bleiben auf die Veränderungen in der wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Struktur der walachischen Stammorganisation, auf die Evolution der Walachen und die soziale Differenzierung unter ihnen.

Die ersten Angaben über das Mitwirken der Walachen im Kredithandel stammen schon aus dem Anfang des vierzehnten Jahrhunderts. Was das fünfzehnte Jahrhundert betrifft, wird bemerkt, daß die Walachen in einigen Jahren sehr intensiv am Kredithandel von Dubrovnik teilnahmen, während es dagegen auch Zeitabschnitte gibt, wo die Walachen unter den Kreditnehmern überhaupt nicht zu finden sind. Dieses Schwanken wurde bedingt von den allgemeinen politischen und wirtschaftlichen Verhältnissen im Hinterland von Dubrovnik sowie von den Beziehungen der Stadt zu den Herrschern und Feudalherren in den Nachbarländern. Der erste Zeitabschnitt einer intensiveren Einbeziehung der Walachen in den Kredithandel dauert vom Jahr 1427 (für die Jahre zwischen 1405 und 1427 sind keine Schuldbücher erhalten) bis zum Jahr 1442, in der Folgezeit kommen die Walachen erst nach dem Jahr 1470 in größerer Zahl in Kreditverträgen vor.

Im fünfzehnten Jahrhundert überwiegen in Schuldbriefen schon genau bestimmte Bezeichnungen, welcher Stammgruppe der Walachen der Kreditnehmer angehört (z. B. den Bagnani, Drobnaci, Predoevichi, Burmazi usw.), während die allgemeine Bezeichnung »Vlachus« oder »Morovlachus« unterlassen wird. Die Art, wie bei den Kreditnehmern die Zugehörigkeit zu den einzelnen walachischen Stämmen vom Notar verzeichnet wurde, ist ein Beweis dafür, daß bei den Walachen ein Prozess der Territorialisierung vor sich gegangen ist.

Walachen als Kreditnehmer kommen in Kreditverträgen als Einzelpersonen vor, noch häufiger aber treten sie zu kleinen Verbänden zusammen (entweder verbinden sie sich mit den Einwohnern von Dubrovnik oder mit den Angehörigen derselben oder verschiedener walachischen Stammgruppen). Einige werden vom Notar von Dubrovnik als Kaufleute bezeichnet (perlabuchius). Kredite wurden den Walachen unter den damals in Dubrovnik gültigen Bedingungen gegeben, gewöhnlich ohne Bürgen und Anzahlung.

Obwohl der Kreditwert gewöhnlich in Geld (Dukaten, Perperi) ausgedrückt wurde, geht aus einigen Angaben eindeutig hervor, daß die Walachen Salz und verschiedene Gewerheprodukte auf Kredit bekommen haben. Die Abzahlung wurde mit grobem Tuch (rassia), mit Vieh oder Viehzuchtprodukten geleistet.

Interessant ist auch die Struktur der Kreditgeber, von denen den Walachen Kredite gewährt wurden (außer dem Adel befinden sich darunter auch Kleinhändler, Fleischer und Erzeuger von Textilien). Mit der Analyse dieser Struktur kann auch festgestellt werden, welche Ware Gegenstand des Kreditgeschäfts war.

In der zweiten Hälfte des fünfzehnten Jahrhunderts gliedern sich die Walachen in Handelsgesellschaften (societas, collegantiae) ein, wo sie als Traktatoren mitwirken.

Die walachischen Gemeinschaften haben also nicht auf einer primitiven Entwicklungsstufe gelebt. In gewisser Hinsicht waren die Walachen im Vergleich zu den Bauern aus der »župa« sozial und wirtschaftlich beweglicher und mehr aufgeschlossen, was die Warengeldwirtschaft, den Handel und das städtische Handelsgebiet betrifft.

ZGODOVINSKO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO

YU-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12/I, tel.: (061) 22-121 int. 209

Vas vabi, da vstopite v društvo kot redni član

Društveni člani po nižji ceni prejema osrednje društveno glasilo »Zgodovinski časopis«, imajo popust pri nabavi knjig iz društvene zaloge, lahko sodelujejo pri strokovnih in družabnih prireditvah društva (zborovanja, predavanja, strokovne ekskurzije in podobno) ter brezplačno prejmejo društveno značko in izkaznico.

Za leto 1977 znaša društvena članarina 30 dinarjev, članarina z naročnino na »Zgodovinski časopis« pa 170 dinarjev; revija izide letos prvič v treh zvezkih na skupno 600 straneh. Za študente je društvena članarina z naročnino polovična — 85 dinarjev.

Prijavnico za vpis v društvo lahko zahtevate na društvenem naslovu, članarino in naročnino pa vplačate na društveni žiro račun številka 50101-678-49040.

Na sedežu Zgodovinskega društva za Slovenijo, v Ljubljani, Aškerčeva 12/I, lahko še vedno dobite večino letnikov predvojnega »Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo«, kazali publikacij Muzejskega društva in prvih petindvajsetih letnikov »Zgodovinskega časopisa«, nekatere druge starejše historične publikacije, še zlasti pa večino letnikov društvenega glasila — »Zgodovinskega časopisa« (ZČ):

ZČ I/1947 (ponatis) — 100 din
 ZČ II-III/1948-49 — 60 din
 ZČ IV/1950 — 100 din
 ZČ V/1951 — razprodan
 ZČ VI-VII/1952-53 — razprodan
 ZČ VIII/1954 — 40 din
 ZČ IX/1955 — 60 din
 ZČ X-XI/1956-57 — 60 din
 ZČ XII-XIII/1958-59 — 100 din
 ZČ XIV/1960 — 30 din
 ZČ XV/1961 — 60 din
 ZČ XVI/1962 — 40 din
 ZČ XVII/1963 — pred ponatisom
 ZČ XVIII/1964 — razprodan
 ZČ XIX-XX/1965-66 — 50 din
 ZČ XXI/1967 — 40 din
 ZČ XXII/1968, št. 1-2 — 30 din
 ZČ XXII/1968, št. 3-4 — 80 din

ZČ XXIII/1969, št. 1-2 — 60 din
 ZČ XXIII/1969, št. 3-4 — 80 din
 ZČ XXIV/1970, št. 1-2 — 120 din
 (kmalu razprodan)
 ZČ XXIV/1970, št. 3-4 — 80 din
 ZČ XXV/1971, št. 1-2 — 100 din
 ZČ XXV/1971, št. 3-4 — 100 din
 ZČ XXVI/1972, št. 1-2 — razprodan
 ZČ XXVI/1972, št. 3-4 — razprodan
 ZČ XXVII/1973, št. 1-2 — 60 din
 ZČ XXVII/1973, št. 3-4 — 80 din
 ZČ XXVIII/1974, št. 1-2 — 60 din
 ZČ XXVIII/1974, št. 3-4 — 60 din
 ZČ XXIX/1975, št. 1-2 — 100 din
 ZČ XXIX/1975, št. 3-4 — 100 din
 ZČ XXX/1976, št. 1-2 — 130 din
 ZČ XXX/1976, št. 3-4 — 130 din

Za nakup kompleta ZČ odobravamo poseben popust. Za naročila, večja od 200 dinarjev, je možno obročno odplačevanje. Člani Zgodovinskega društva s poravnanimi tekočimi društvenimi obveznostmi imajo 25-odstotni popust, študentje 50-odstotni popust. Za naročila iz tujine velja 20-odstotni pribitek na cene knjižne zaloge.

Publikacije lahko naročite in prejmete osebno na društvenem sedežu, prav tako pa tudi po pošti.

Ponatis zvezkov ZČ, ki so že razprodani, lahko naročite v prednaročilu.